

Ahval, 24 Eylül 2018

Bir yanda Cumhuriyet gazetesinin el değiştirip Atatürkçü “kırmızı çizgilere” dönmesi, arkasından İş Bankasının CHP’li “Atatürk hisselerinin” konuşulmaya başlanması tabu konuyu gündeme getirdi.

Tabu diyorum çünkü bu konuda iki sınırlama var. Yasal yasaklar (5816 nolu Atatürk’ü koruma yasası) ve Atatürkçülerin duyarlılığı.

Her iki sınırlamanın ortak yanı belli bir hakaret anlayışından doğan (bana göre aşırı) duyarlılık. Bu zorluklara karşın bir şeyler söylemeye çalışacağım.

Hakaret-duyarlılık ilişkisini tartışmak çok zor. Örneğin, Mustafa Kemal bazı ciddi hatalar yapmıştır desem bu hakaret sayılabilir mi?

Tabii ki bu konudaki değerlendirmeler öznelidir. Aslında iki aşırı uçta sorun yoktur: a) küfre yaklaşan “eleştiri” ile b) çok sınırlı bazı eksiklikleri hatırlatma, tartışma nedeni olmuyor, çünkü ne oldukları bellidir.

Biri gerçekten hakarettir, ötekisi de eleştiridir. Sorun, arada çok geniş gri bir alanın kalıyor olması.

Ve insan, “duyarlı biri çıkar mahkemelerde sürünürüm, veya saldırılara uğrarım”, diye konuşmaktan çekinir doğal olarak. Tabu demem bundandır.

Bu kısıtlamalara karşın devam edeyim. Geçenlerde (18.9.2018) bir televizyon programında Ömer Lütfü Avşar, İş Bankası hisselerini tartışırken ve Atatürk'ü övdükten sonra ilginç bir öneride bulundu. Mealen, “Eğer bugünkü ekonomik krizi çözmek istiyorsanız, 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresindeki Atatürk'ün konuşmasını okuyunuz, çözüm oradadır” dedi.

Merak ettim, o uzun konuşmayı okudum. Krizi çözmek için tek bir cümle bulamadım. Konuşmanın temel mesajları, Osmanlı Devleti'nin yetersiz olduğu, eski ekonominin milli ve halktan yana olmadığı, yeni rejimin başarılı olduğuydu.

Ayrıca borçlanmanın kötü olduğu, yeni rejimin yabancı sermayeye karşı olmadığı ve bağımsız bir devletin çıkarlarına uygun politikaların seçilmesinin gereği de vurgulanıyordu.

Zaten Lozan Müzakerelerinin devam ettiği o dönemde bu tezler siyasiydi, Batı'ya gönderilen mesajlardı. Ama benim vurgulamak istediğim, 1923 yılının o konuşmasında krizin çözümünün var olmadığı değildir.

Beni şaşırtan, bugünkü bir sorunun çözümünün 95 yıl önceki bir konuşmada var olabileceğine olan inançtır.

Şu anki ekonomik kriz bugünkü dünyamızın oldukça karmaşık siyasi ve ekonomik konjonktüründe doğan bir krizdir. Çözüm konusunda birden çok öneriler gündemde.

Ekonomistlerden bazen benzer, bazen çelişkili öneriler okuyoruz. Atatürk bugünü nasıl öngörebilirdi? O dönem ile bugün aynı mıdır? Çözümü bir yüzyıl geçmişe dönerek mi arayacağız?

Atatürk konusu konuşulacaksa, o liderin lehinde ve aleyhinde konuşmak yerine, hakkında konuşmaya başlamak gerek. Ama daha da önemlisi Atatürkçülerin “inancına” bir anlam vermek gerekecek.

Atatürk'ün bir sembol olduğunu biliyoruz. Aslında O'nu konuşmuyoruz, o sembole atfettiğimiz değerleri tartışıyoruz. Tabii, bu arada Atatürk'ün kendisi de “isteğe” ve “ihtiyaca” göre yorumlanıyor. Böyle bir tartışma normaldir, anlaşılırdır ve yararlıdır da.

Ancak çözümleri Atatürk'ün sözlerinde aramak farklı bir şeydir.

“Gerçek Nutuk'ta bulunur, her çözüm O'un yaptıklarını bakarak sağlanır” anlayışı rahatsızlık doğuruyor. Kimler duyuyor rahatsızlığı?

Atatürk'ün de inanmış olduğu Aydınlanma felsefesine inanmış olan insanlar. (Rahatsız olan başka bir kesim daha var ama, o başka bir yazı konusu olabilir.) Örneğin ben, “krizin çözümü 1923'te vaaz edilmiştir” anlayışını duyunca rahatsız oluyorum.

Başkaları çözümü Marks'ın paragraflarında arıyor, başkaları İncil'de, Kuran'da. Eski metinlere başvurmakta bir sakınca yok, ama “çözüm oradadır” anlayışı bir otoriteye endeksli bir inançtır.

En ilginç böyle bir inancı taşıyanların sürekli Aydınlanma hareketinden söz etmeleri. Oysa Aydınlanma'nın en temel ilkeleri, otoriteye karşı mantığı, özgür düşüncüyü (yani farklı görüşleri), hoşgörüyü ve laikliyi savunmaktır.

Dolayısıyla, bir kimsenin “otorite” ve referans olarak gösterilmesi karşı-aydınlanmacı bir tutumdur.

Aydınlanma'nın ilkelerini savunmak ile bir kimsenin (aydınlanmacı) görüşlerini savunmak aynı şey değildir. Biri ilkelerin benimsenmesidir, ikincisi bir otoriteyi kabul etmektir.

Özellikle dini inancın toplum içinde çok köklü biçimde yaşandığı Türkiye gibi ülkelerde, insanlar bilincinde olmadan, siyasi kimselere bir tür kutsallık atfedebilirler. Hakaret algısı ve aşırı duyarlılık da bu ortamda güçlü biçimde hissedilir.

Bu alanda laiklik sorunu da yaşanır. Aydınlanmacılar dine karşı değildi, dini düşünce biçimine karşıydı. Çünkü kabul etmek istemedikleri, sorgulanamaz ve hesap sorulamaz otoriteydi.

Kilise de tam buydu: Ellерinde kutsal bir kitap ve tekellerinde meşru bir geçmişin örneği, “otorite” olarak egemenliğini kurmuştu. Aydınlanmacılar bu otoriteye karşı kişinin – her bir kişinin – farklı görüş sahibi olabilmesini savunuyorlardı.

Bunlara bağlı olarak ve bu ilkelerden doğal olarak doğan hoşgörü de (o zamanın Fransızcasıyla tolerans) Aydınlanma'nın temel ilkelerindendir.

Günümüzde Atatürk ve Aydınlanma tartışmalarının çok elektrikli bir atmosferde yürütülmesi de bana hiç “aydınlanmacı” gelmiyor. Hatta bütün bu yaşadıklarımızı oldukça karşı-aydınlanmacı sayıyorum. Bazı tepkiler 18inci yüzyılda kilisenin tepkilerini andırıyor.

Farklı görüşleri sapma ve ihanet saymak, bunlara karşı hırçın çıkışlarda bulunmak, düşman ve kötü niyet algılamak gibi.

Bu satırları yazarken, elimden geldiğince “inançlı” kimseleri tedirgin etmemeye ve bir hakaret algısı yaşamamalarına çalıştım. Ancak onlardan farklı düşündüğümde, görüşlerimi dile getirebilmeyi kazanılmış anayasal bir hak sayıyorum.

Beni rahatsız eden şey, birilerinin hakaret algılamasını göz önüne alarak bu dikkati gösterirken, dini inancı olan kimselere karşı gösterdiğim itinaı yeniden yaşar gibi olmam.

Böylesine dikkatli olmam, bu konuyu böyle bir çevrede tartışıyor olmam, O'nun hayal ettiği aydınlanmacı toplumdan ne kadar farklı bir ortamda yaşadığımı düşündürüyor.

Bu yazının ve bu tür yazıların Atatürk karşıtlığıyla hiçbir ilgisi yok. Bu Aydınlanmacı bir duyarlılıktan doğan bir yazıdır.

Ama tabii ki otoriteyi de kabul etmeyen, kişisel eleştiri hakkını savunan bir anlayışı da yansıtıyor.